

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

ANALYSIS OF THE CULTURAL AND HISTORICAL TOURIST RESOURCE OF THE ROMAN LEGIONARY FORTRESS AND EARLY BYZANTINE TOWN OF NOVAE

Plamen Lakov, Vladimir Naydenov, Ivanka Shopova

University of agribusiness and rural development - Bulgaria

Abstract: The article is part of a research series for ancient Roman sites in Northern Bulgaria which aim to present the possibilities of creating a specialized form of cultural and historical product that ensures sustainable utilization of tangible heritage on the Bulgarian coast of the Danube. The methodology applied in assessing the potential of the Roman legionary fortress and Early Byzantine town of Novae is primarily designed for historical and cultural sites. An evaluation is made under the following criteria: potential for development, degree of impact / interaction, degree of modification with relevant indicators. The fieldwork and surveys were made in the summer of 2017 before the active archaeological season. The opportunities for creating a regional tourism product is analysed to ensure the region's recognition and sustainable development as a tourist destination.

Keywords: tourist resource, cultural tourism, regional development.

АНАЛИЗ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРС НА РИМСКИ ЛЕГИОНЕН ЛАГЕР И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ

Пламен Лаков, Владимир Найденов, Иванка Шопова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Статията е част от изследователска серия за древни римски обекти в Северна България, която има за цел да представи възможностите за създаване на специализирана форма на културно-исторически продукт, който да осигури устойчиво оползотворяване на материалното наследство на българското крайбрежие на река Дунав. Методологията, прилагана при оценката на потенциала на римската легионерска крепост и ранновизантийския град Нове, е предназначена предимно за исторически и културни обекти. Оценката се прави въз основа на следните критерии: потенциал за развитие, степен на въздействие/взаимодействие, степен на модификация със съответните показатели. Теренната работа и проучванията са направени през лятото на 2017 г. преди активния археологически сезон. Разглеждат се възможностите за създаване на регионален туристически продукт, за да се гарантира признаването и устойчивото развитие на региона като туристическа дестинация.

Ключови думи: туристически ресурс, културен туризъм, регионално развитие.

ВЪВЕДЕНИЕ

Интердисциплинарни изследвания върху археологическите паметници като ресурс за туризма липсват. Въпреки богатото културно наследство на територията на България, в това число и множество значими археологически паметници, повечето от тях не са информационно обезпечени и включването им в туристически продукт не представлява значителен актив за културния туризъм. Към момента те са неподходящи за актив в научноизследователския, археологичния и приключенския туризъм. Нужно е да се направи оценка на техния потенциал за развитието на алтернативните видове туризъм след превръщането им в туристически атракции. Необходимо е да се подчертае, че туристическите ресурси са локализиран в определен район и без тяхното наличие развитие на туризъм не може да има. Сами по себе си туристическите ресурси се свързват с понятия като атрактивност, привлекателност, потребности, мотиви от страна на туристите да посетят определен район (Славова, 2011). Използването на културните ресурси – паметници на културата, музеи, фестивали, археологически и етнографски комплекси, могат да активизират туристическата индустрия като един от основните елементи на регионалната икономическа стратегия; да подпомогнат устойчивото икономическо развитие на цялата територия на страната, дори в райони и области, бедни на икономически ресурси, но богати на културно-историческо наследство.

Целта на настоящата статия е да се анализира и оцени потенциала на римски легионен лагер и ранновизантийски град Нове като културно-исторически туристически ресурс. Разработката е част от поредица изследвания на римски обекти по поречието на р. Дунав на територията на България. Интересът към тях е продуктуван от установената недостатъчна подготвеност на обектите на материално-културното наследство от потенциален туристически ресурс да се превърнат в

основа за създаване на конкурентен туристически продукт, който има добавена стойност, и към регионалното развитие.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Основните изследователски методи са класически емпиричен подход, статистически методи, описателен и сравнителен анализ. Методологията, прилагана при оценката на потенциала на римски легионен лагер и ранновизантийски град Нове, е предназначена основно за исторически и културни обекти. Използват се следните три критерия за оценка (Методика за оценка на КИТР):

1. Капацитет (потенциал, способност) за развитие (КР) – съобразен с факторите и условията за развитие на ресурса;

2. Степен на въздействие/влияние – оценява се нивото на атрактивност/привлекателност;

3. Степен на изменение (в резултат от туризма) – оценка на полезността/стойността/значението на туристическата атракция;

При оценката е използван баловият метод, при който се присъждат определен брой точки (балове) по подбрани характеристики на културно-историческия туристически ресурс (КИТР), конкретни показатели за тяхното измерване и обобщени субективни мнения. Сумата от присъдените точки формира общия рейтинг на дадения обект. Избраните характеристики и съответстващите им показатели имат различно участие (стойност, тежест) при оценката, което се определя в брой точки (от 1 до 100). Общият максимален брой точки за обект е 100 и се формира като сума от точките по всяка от избраните и оценявани характеристики и показатели. Като резултат се разработва оценъчна матрица, която отчита основните характеристики на КИТР на римски легионен лагер и ранновизантийски град Нове, които са използвани при измерването и оценката им, заедно с присъщите им показатели значимост и тежест (дялово участие), представени в таблица 2.

В изследването също са използвани ескспедиционно-полеви метод – работа на терен, методът на наблюдението и анкетният метод; картографският метод и методът на експертните оценки.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РИМСКИ ЛЕГИОНЕН ЛАГЕР И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ

Местоположение

В древни времена на римските пътища се гледало като на паметници на културата. За няколко века римляните изградили много добра пътна мрежа, която била дълга повече от 80 000 километра и днес се намира в територията на над трийсет страни. Заедно с това се строят много пътища, които обслужват армията, администрацията и търговията в империята и извън нея.

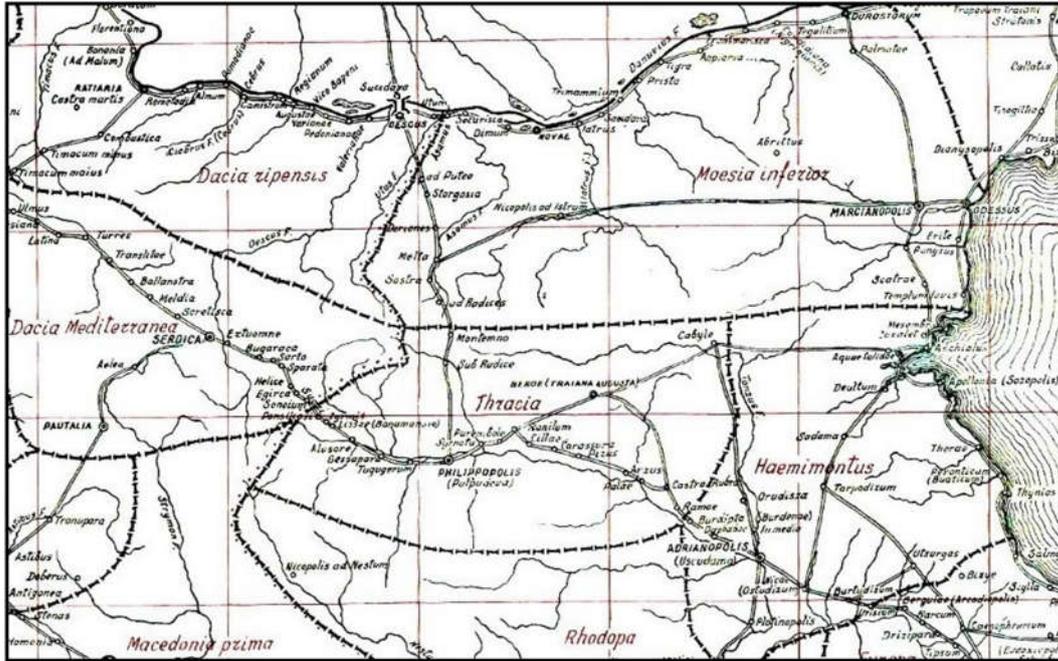
На територията на днешна България минават много римски пътища.

Описание

Нове (на латински: *Novae*) е име на антично селище, което се намира на 4 километра източно от центъра на днешния град Свищов, в местността Паметниците. Не е ясен генезисът на наименованието на *Novae*. Вероятно то е латинската форма на тракийското име на река *Noes*, минаваща на изток от крепостта.

Градът е създаден с Декрет за земята на Тит Флавий Веспасиан на 26 октомври 69 г. от н.е. Както всяка римска крепост по онова време Нове има прилежащо селище – т. н. канабе, където живеят колонисти и пенсиониранни легионери, женени за местни жени, търговци, обслужващи легиона и други. VIII

Августовски легион е новооснован по изрична заповед на император Нерон вероятно на 20 септември 66 г. Задачата на легиона е да замине на изток към Каспийските врати и по-нататък до Индия, като в неговия обхват попада и Йерусалим. Преместването на Изток е прекратено след смъртта на Нерон на 9 юни 68 г. Данните за пребиваването на VIII Августовски легион са много оскъдни.

Фиг. 1. Картохема на римските пътища на територията на България през IV –VI в.
(по В. Тъпкова-Заимова и В. Велков)

Фиг. 2. Нове. Централна част от археологическия парк (вляво- основната сграда,
вдясно са Катедралата и епископският комплекс) (Sarnowski, T. et.al., 2014)

Според археологическите изследвания размерите на легионния лагер са 368 м северна и южна страна и 492 м източна и западна страна. Общата площ на Нове е точно 44 хектара според Декрета на Веспасиан, издаден въз основа на Lex Iulia

Municipalis на Цезар. Нове има важно значение в римската отбранителна система в тази част на империята. Посещаван е от римските императори Траян, Адриан и Каракала.

Като основен граничен пункт на империята на североизток Нове е свидетел на Великото преселение на народите и на сблъсъците между немските племена, скитските народи, славяните и Рим, а по-късно Византия.

При Нове през 250 г. 70 000 готи под ръководството на Книва форсират река Дунав. За това свидетелстват разрушения в околностите, както и в части от самия лагер. Въпреки обсадата на Нове от войските на Книва, крепостта успешно се защитава и не е превзета. През следващите десетилетия следват още няколко готски нашествия в Мизия. Провинция Мизия (дн. Северна България) става прародина, така да се каже, не само на готската държавност в една нейна поредна фаза, но и на старогерманската християнска култура. Това става през 376 г., когато вестготите (част от готите, които се делят на източни и западни), т.е. западните готи се заселват в Мизия със съгласието на източноримския император Валент. Нове става столица на краля на вестготите Аларих, по-късно столица и на краля на остготите Теодорих. Нове става главна резиденция на готския крал Теодерих I в периода 418 – 451 г. През 476 г. император Зенон му предоставя областта Систово (Sistowo, Нове, Свищов) и му дава титлата императорски *magister militum praesentalis*.

Архитектурно-строителни промени са извършени при управлението на Константин I. Последното стабилизиращо строителство се извършва при управлението на император Юстиниан I. В края на VI и началото на VII в. градът е атакуван от аварите, но се постига мир с местните славяни. Най-късните монети – 416 – 422 г., намерени при археологически проучвания, са сечени по време на управлението на императорите Фока и Ираклий (Дичек, Колендо, Сарновски, 2008).

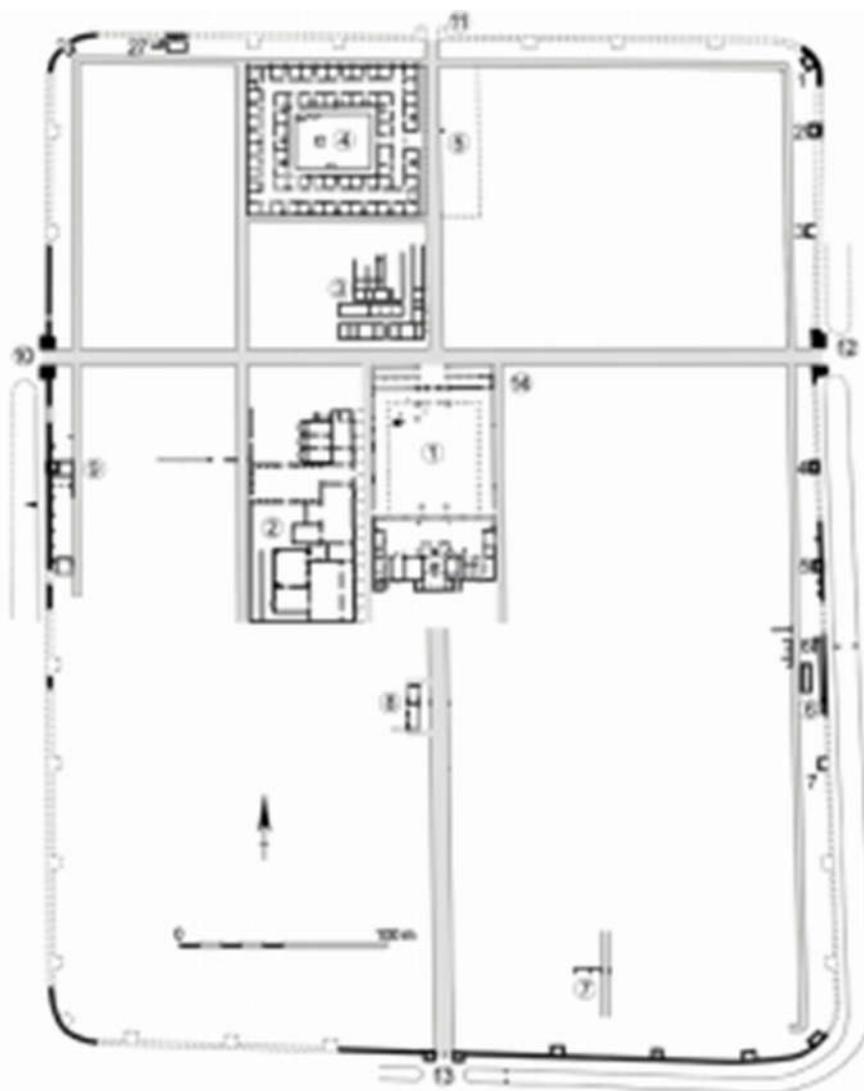
Хронология

През 48 г. тук е дислоциран VIII Августовски легион, който строи своите първи укрепления. През 69/70 г. той е заменен от един от трите елитни легиона на император Веспасиан – I Италийски легион. Той строи своя постоянен форпост на това място и остава близо четири века, като през това време е основна военна единица в охраната на Долнодунавския лимес. Заедно със Сексагинта Приста, Дуросторум, Рациария те оформят външния отбранителен пръстен по река Дунав т.н. Дунавски лимес, спиращ нашествията към земите на днешна България.

I Италийски легион (*Legio I Italica*) е създаден на 20 септември 67 г. от Нерон. Първоначалната му база е Лион. През 69 г. войниците от легиона се заклеват във вярност към претендента за император Вителий и тръгват с него срещу войските на Отон. Легионите на Отон са разбити в битката при Бедриак, в която I Италийски легион особено се отличава. Останал верен на Вителий, легионът е разбит през есента на 69 г. (заедно с XXI легион Рарах) в битката при Кремона. След като Веспасиан става император, I Италийски легион и V легион „Чучулигите“ (*Legio V Alaudae*) са изпратени като гарнизон в Мизия. Според запазени надписи той взема участие във войната с Дакия (при Траян); по времето на Марк Аврелий негово подразделение е изпратено в поход (вероятно срещу маркоманите) и през същата тази епоха обезпечава гарнизона в Херсонес Таврически. През I век лагерът му е в Дуросторум (дн. Силистра), по-късно се премества в Нове (край днешен Свищов), където остава окончателно.

През флавийския период крепостта е построена отчасти от камък и частично от пръст и дърво. През 86 г. сл. Хр. Мизия е разделена на две провинции (Долна и Горна), а Нове заедно с Дуросторум става част от Мизия. По време на дакийските

войни (85-89 г.) на император Домициан Нова не претърпява значителни щети, което може да означава, че основните военни операции са се извършвали в западната и източната част на провинцията. Много по-значителни промени настъпват по време на кампанията на Траян, когато легионерска база получава нов контур и нови монументални каменни сгради. Към главната сграда („Принципиата“ или щабът на легиона) се построява базилика, а новата военна болница (валетудинариумът) заменя бившите военни бани (терми).

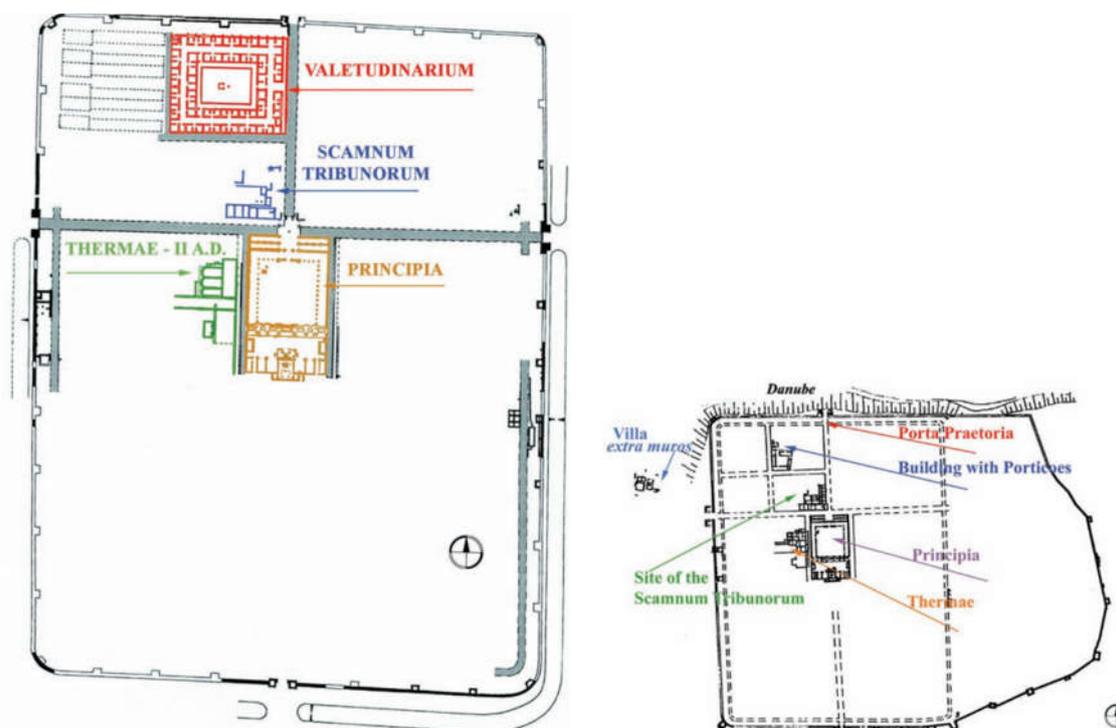

Novae early Roman 2012. Novae in the 2nd century (by T. Sarnowski ©)

Източник: <https://canabaenovae.wordpress.com/the-camp/the-legionary-camp/>

След готското нападение Нова постепенно става граждански град. Построени са нови сгради. Една от тях е Сградата с портиците – късноантично вилно строителство, най-вероятно е построено в III в.н.е. и функционира до VI в.н.е.

През V-VI век старата легионна крепост се преобразила в ранновизантийски град. Оттогава са останките от епископския комплекс, състоящ се от голяма и малка базилика, жилищни помещения с внушителна баня и впечатляваща по размери сграда, предназначена за посрещане на поклонниците на местния мъченик св. Лупус.

Фиг. 3. План на лагер на I Италийски легион в Novae и План на град Novae в III и IV в.н.е. (Дичек. П. 2008, с. 66-67)

Археологически разкопки

Римски легионен лагер и ранновизантийски град Нове е обект на задълбочено проучване на полска археологическа експедиция от Катедра Археология на римските провинции към Археологическия институт на Варшавския университет, Полша. Общата идея за неинвазивните изследвания в Нове е да се изследва ландшафтът, като се използва интегриран научен подход. По време на тригодишния проект (2011-2014) е извършено интегрирано проучване в района около лагера, с използване на геофизични методи, проучване на въздуха и интензивно теренно проучване с помощта на метални детектори. Допълнителните данни се допълват от лабораторния анализ на палинологичките останки и каталожните находки, свързани със селището. Всички данни от проучванията са качени в географска информационна система с отворен код (GIS). Тя съчетава всички новопридобити данни с археологически и архитектурни планове на археологическия обект и негови структури, които са били проучени по време на последните 60 години.

Таблица 1. История на археологическите разкопки и проучвания на Нове

Период	Описание
Началото на 18. век	Италианският военен инженер Луиджи Фердинандо Марсили, който пътува надолу по течението на Дунав от Виена, прави схематични рисунки на Нове, в посока откъм реката.
1726	Първото описание на Нове, публикувано в съчинението на Луиджи Марсили „Danubius Pannonico-mysicus“.
1744	Съчинението на Л. Ф. Марсили е публикувано на френски като описание на Дунав.
1798	Споразумение за мир между Австрийската империя и Турция, подписано в Свищов (Договорът от Свищов, известен и като договор от Систова). Първият надпис от Нове, копиран от британски дипломат, по-късно публикуван през 1817 г.

Период	Описание
1825	Латински надписи и веществени материали с печати от LEG I ITAL от м. Стъклен са публикувани, давайки предположения, водещи до идентифицирането на обекта с Novae.
1828-1829	Руско-турска война. Някои каменни надписи от Нове са транспортирани до Букурещ от румънския генерал Никола Маврос. Понастоящем се съхраняват в Румънската академия на науките и в Националния военно-исторически музей.
1838	Захария фон Лиегентал, виден германски юрист, преписва в Свищов друг надпис на латински език по време на пътуването си по река Дунав и го публикува през 1940 г. Той приема, че Свищов е построен на мястото на Нове.
1845	Августин Трибониану Лауриан, румънски историк и журналист, публикува описания на Свищов и информация за римски артефакти и латински надписи от Нове в своята работа „Истриана“.
1856	Музей с първата читалня в България се основава в Свищов.
1868	Описание на Нове е направено от френски епиграф, Ернест Дежарден, в „Някои непубликувани надписи на Влахия и България“.
1872-1902	Каменни надписи от Нове са били събрани и публикувани в последователни токове на Corpus Inscriptionum Latinarum.
1905	Чешкият археолог Карел Шкорпил (1859-1944), работещ в България, публикува първия схематичен план и фотографии на Нове.
1920-30's	Стефан Стефанов (1893-1978), местен учител по история, проучва руините на Нове и водоснабдителната система. Той е и основател на музея на Алеко Константинов в Свищов, притежаващ археологическите находки от Нове.
1960's	На 26.09.1960 започва първата Полско-българска археологическа експедиция, ръководена от проф. Казимирж Майевски от Варшавския Университет и проф. Димитър Димитров от Археологическия институт към БАН.
1970's	Експедицията от университета „Адам Мицкевич“ в Познан, оглавявана от проф. Стефан Парницки-Пуделко.
1973	Проф. Людвика През (Варшавски университет) поема ръководството на археологическата експедиция.
1975	Проф. Мария Чичикова ръководи българската археологическа експедиция.
1981	Българска експедиция под ръководството на проф. Александра Димитрова-Милчева.
1990's	Проф. Евгения Генчева става ръководител на българската експедиция. Създава се Център за археологически проучвания – Нове към Варшавския университет от проф. Людвика През, по-късно ръководен от проф. Пьотър Дичек.
1998	Проф. Тадеуш Сарновски ръководи експедиция на Археологическия институт към Варшавския университет.
2012	Начало на тригодишно проучване по програма за изследване на селищните структури край римската легионална крепост Нове (Долна Мизия) чрез прилагането на неразрушителни изследователски методи, с ръководител д-р Агнешка (Институт по археология към Варшавския университет).
2015 - 2016	доц. Евгения Генчева, Националния археологически институт с музей при БАН и доц. д-р Павлина Владкова от Регионалния исторически музей във Велико Търново.

Източник: <https://canabaenovae.wordpress.com/the-camp/history-of-excavations-and-survey/>

Оценка на потенциала на римски легионен лагер и ранновизантийски град Нове като културно-исторически туристически ресурс

Оценката е представена в Таблица 2. Теренните проучвания и анкети са направени през лятото на 2017 г. преди активния археологически сезон и представляват моментна „снимка“ на действителното състояние на обекта.

Таблица 2. Основни характеристики и показатели за оценка на културно-историческите туристически ресурси на обект антична крепост Нове (гр. Свищов)

№	Определящи характеристики (асоциирани към основните критерии)	Показатели и измерители	Тежест (брой точки)			
			Макс.	Макс.	за обекта	Макс. за обекта
1	Привлекателност/ Атрактивност (критерий 2)	1. известност/популярност 2. съчетание с красив и разнообразен ландшафт 3. автентичност/съхраненост 4. уникалност 5. красота/екзотичност 6. познавателна/научна стойност	1.5 2.3 3.4 4.5 5.4 6.4	25	1 - 2 2 - 2 3 - 4 4 - 5 5 - 3 6 - 4	20
2	Значение (критерий 2)	1. световно (вкл. в списък на ЮНЕСКО) 2. национално (вкл. в 100-те нац. тур. обекта) 3. местно 4. ансамблово 5. „за сведение“	1.8 2.5 3.2 4.2 5.1	18	1 - 0 2 - 0 3 - 2 4 - 2 5 - 1	5
3	Достъпност (критерий 1)	1. с всички (вкл. широко габаритни) МПС/автобуси 2. само с лек автомобил 3. само с високо проходими транспортни средства 4. само пеш	1.5 2.3 3.2 4.1	11	1 - 5 2 - 3 3 - 2 4 - 1	11
4	Емкост/носещ капацитет (критерий 2)	1. поемна способност (бр. посетители седмично, дневно, за 1 час) 2. поемна способност на съоръженията 3. степен на натоварване на екосистемите 4. възможен максимален брой посетители/на 1 м ² 5. брой посетители към брой легла	1.3 2.3 3.3 4.2 5.2	13	1 - 2 2 - 3 3 - 2 4 - 2 5 - 1	10
5	Усвоеност за нуждите на туризма (критерий 3)	1. безопасност при ползване 2. степен на изученост 3. гарантиран период на експлоатация 4. капиталоемкост	1.4 2.2 3.4 4.3	13	1 - 4 2 - 1 3 - 2 4 - 3	8
6	Готовност за приемане и обслужване на туристи (критерий 3)	1. наличие на туристическа инфраструктура и суперструктура 2. степен на кадрова осигуреност 3. наличие/липса на екскурзоводско обслужване 4. степен на пригодност за формиране на туристически продукти	1.7 2.5 3.3 4.5	20	1 - 5 2 - 4 3 - 2 4 - 4	15
		ОБЩ БРОЙ ТОЧКИ ОТ МАКСИМАЛНИЯ (100)				69

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Комплексната оценка на културно-историческите туристически ресурси на на римски легионен лагер и ранновизантийски град Нове е 69 от максимално 100 възможни точки. Това до момента е най-високият резултат от изследваните обекти (археологически резерват Colonia Ulpia Oescensium – 43 точки, и античен римски военен кастил и митница „Dimum“ – 56 точки). За краткост на изложението ще анализираме показателите с най-добрите резултати и тези с най-негативните, определили крайната комплексна оценка.

С най-добър резултат са показателите, свързани с втория критерий: привлекателност/атрактивност, оценени с 20 от максимални 25 точки (80%), както и с третия критерий: готовност за приемане и обслужване на туристи, оценени с 15 от максимални 20 точки (75%). Нове е обявен за архитектурно-строителен паметник с национално значение в бр. 78 на „Държавен вестник“ от 1968 г. В археологическия резерват има изграден посетителски център, в който се предлагат различни услуги – екскурзоводска обиколка на обекта, беседи. Такива услуги се предлагат и от екскурзоводите от Историческия музей в Свищов. С максимална оценка от 11 точки е оценен и критерият „достъпност“ (100%). Това се дължи основно на факта, че Нове е най-добре проученият военен лагер в граничната територия на някогашната Римска империя (виж Таблица 2). Близо вече 60 години учени от Полша и България извършват проучване на древната крепост. „Принципиата“, или щабът на легиона, е най-мощната сграда, открита в Нове. Намира се в центъра на укрепената площ и представлява архитектурен комплекс от административни помещения и представителна сграда – базилика, разположени около военен плацдарм. Внутрешна колонада огражда плацдарма, в който се влиза през параден вход. На това място са намерени много статуи, барелефи и монетно съкровище. Всички те могат да бъдат разгледани в посетителския център, изграден до разкопките. Интересни са руините и от огромната военна болница (валетудинариумът). Информационни табели показват как е изглеждала сградата, в която са се лекували до 300 легионери. В двора на лазарета има и малко светилище на боговете на здравето Асклепий и Хигия. Намерени са и останки от офицерските жилища и банята на легиона.

Провежда се и Фестивал на античното наследство, по време на който се пресъздават гладиаторски битки, правят се демонстрации на римска артилерия, разиграват се сцени от произведения на римски и гръцки автори.

С най-ниска оценка е втори критерий „значение“. Въпреки че от 2010 г. Нове е обявен за археологически резерват, обектът все още не е превърнат в актив за туризма. Не е включен в 100-те национални туристически обекта на национално ниво, както и слабо известно е историческото значение на обекта за Римската империя извън пределите на страната. Въпреки високата степен на пригодност за формиране на туристически продукт, обектът не се предлага от туроператори и е обект основно на самостоятелно организирани посещения. Обектът има и висока онлайн репутация по отношение на готовността за приемане и обслужване на туристи с леки колебания относно организацията на транспорта до обекта и достъпността за хора със специални потребности.

През 2013 г. община Свищов започва изпълнението на проект „Нове – сърцето на легиона“. Социализация и експониране на римски военен лагер и късноантичен град Нове – I етап“ по ОП „Регионално развитие 2007 – 2013 г.“, Приоритетна ос 3 „Устойчиво развитие на туризма“, Операция 3.1: „Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура“. Основна цел на

проекта е повишаване на туристическия потенциал на община Свищов и превръщането на туризма във фактор за икономическо развитие на региона чрез възстановяване и популяризиране на античния град Нове като атрактивен специфичен туристически продукт с висока добавена стойност. Сред основните заложи дейности са:

- повишаване обема на привлечените български и чуждестранни туристи и увеличаване приходите от туризъм;
- стимулиране на частната инициатива и създаване на нови работни места;
- социализация на античния град Нове чрез създаване на довеждаща и обслужваща инфраструктура, създаване на достъпна среда и изграждане на сцена на открито;
- консервация, реставрация и експониране на проучени архитектурни археологически

По проекта са реализирани строителни и информационни дейности, консервация, реставрация и експониране на проучени археологически структури.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На територията на Свищов са декларирани над 120 археологически, художествени и културни паметника с местно и национално значение. Запазени са цели ансамбли архитектурни паметници, храмове, музейните експозиции, антични обекти и др., което само по себе си предполага възможността за развитие на културно-исторически туризъм. Безспорно римски легионен лагер и ранновизантийски град Нове край Свищов е обект с огромна историческа стойност и условията за нейното проучване и експонирани са многогодишни, подкрепени от община Свищов и Съвета по туризъм в Свищов. През 2008 г. Нове е включен в световен списък на застрашени от унищожение археологични обекти на ICOMOS, което позволява осигуряването на средства за реставрация и консервация на обектите в Нове. В резултат на многогодишната работа са открити: крепостни стени, кули, система от ровове, елементи от дървен строеж на крепостта, главни входове и водещи към тях улици, легионни и цивилни бани, легионно коменданство, уникална войскова болница, фрагменти от легионни бараки, позната е водопроводната система. От по-късен период са множество храмове, вили, занаятчийски работилници и жилищни постройки. Едно от уникалните открития е Войсковата болница в Нове като една от най-ранно посторените болници от камък, запазени и до днес (Дичек, 2008).

Римският легионен лагер и ранновизантийски град Нове притежава потенциал за формиране на туристически продукт на културно-познавателния туризъм. Тя е археологически обект подготвен за посещение на туристи. Достъпна е и е разположена в ландшафт, който е антропогенизиран и добре познат. Същевременно липсата на разработен тематичен културно-туристически маршрут, който да включи и други антични обекти, понижава значението на обекта сред потенциалните туристи. Необходимо е подобряване на маркетинга и рекламата на регионалния туристически продукт чрез издаване на туристически пътеводители, разширяване на туристическа анимация, участия в национални и международни туристически борси и изложения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дичек, Пьотр, Йежи Колендо, Тадеуш Сарновски. Нове (Novae) – В: Римски и ранновизантийски селища в България, т. III, Иврай – София, 2008, с. 50-53.
2. Дичек, П. 2008. Граници на Римската империя. Долнодунавския лимес в България. Варшава-Виена, с. 66-67;73-79.
3. Методика за оценка на културните и историческите туристически ресурси (КИТР) и техния потенциал, IPA Cross-Border Programme CCI Number 2007CB16IPO008, Alliance for regional and civil initiatives (ARCI) –Haskovo branch.
4. Тъпкова-Займова, В., В., Велков. Картохема на римските пътища на територията на България през IV –VI в.: от Лаков, П., Найденов, В., Шопова, И. (2017) The Roman Colonia Ulpia Oescensium and opportunities for developing cultural tourism. *IBANESS, Congress Series-Russe/BULGARIA, April 8-9, 201*, с. 232.
5. Sarnowski, T., L.a. Kovalevskaja, A. Tomas, P. Zakrzewski, T. Dziurdzik, E. Jęczmienowski. 2014. Novae 2014. Legionary defenses and the rear part of the fortress. *Światowit Xii (Liii)/A*, 2014.
6. Slavova, G. (2011) Opportunities for development of alternative tourism in Balchik, Shabla and Kavarna regions. *Agronom*, 5, 30-32.